

SCHOONE VLAAMSE
BETONWAREN, enz., enz.
ontfabrieken, Timmer- en
chines voor Betonwaren, enz., bestaat meer

BOEK- en MUZIEKHANDEL «GUDRUN»
KRUISDAGENLAAN, 78, BRUSSEL.
Beheer van « TER WAARHEID »
vert: alle boeken alle tijdschriften alle muziek.

& Co
7177
Weekblad is VLAANDEREN
Maandschrift is TER WAARHEID
Boekhandel is GUDRUN
BEHEER VAN ALLE DRIE :
Kruisdagenlaan 78 Brussel

VRAAG PROEFNUMMERS
dan 30 examens aan Staat, Provincie en Gemeente.

In welken Boekhandel moet gij uwe boeken bestellen?

- 1° Die U vlog en nauwgezet bedient;
- 2° Die de beste boeken in voorraad heeft;
- 3° Die U alle gewenschte inlichtingen kan verstrekken;
- 4° Die U bijstaat in den strijd voor ontvoeding van Vlaanderen.

Aan deze vereischen valdoet :

Boekhandel GUDRUN
103, Emiel Jacquainlaan, BRUSSEL.

Vlaamsche Nationalisten !
Helpt ons
VLAANDEREN groot maken.

De
BOEK- en MUZIEKHANDEL
GUDRUN

98-100, Em. Jacquainlaan
te BRUSSEL

Boekhande
der
Vlaamsche Natio

Zaterdag
Alle Vlaamsch-Nationalistische St
GEBRUIKEN EEN
Vlaamsch Kladagbo
2.-
Gekocht in den
ekhandel GUDRUN
Em. Jacquainlaan, BRUSSEL

**WARE
VLAMINGEN
KOOPEN HUN
BOEKEN EN
MUZIEK**

GUDRUN
98.100.JACQMAINLAAN BRUSSEL

BOEKHANDEL GUDRUN VANDER LEEST EN VANDEVEN

EEN HUIS ZONDER BOEKENKAST IS GEEN WONING

Mariet Calsius

Het kleine archiefbestand van Boekhandel Gudrun berust ongeveer een decennium in het AMVB. Het bestand van nauwelijks één doos werd geschonken door Jo Vandeven die samen met zijn vader Jozef, de boekhandel uitbaatte. Mijn aandacht ervoor werd indertijd bij het opstellen van het archievenoverzicht getrokken door de naam Jos Léonard. De hernieuwde aandacht is te danken aan het bezoek van Resonant1, die naar aanleiding van de controle van hun informatiebestanden het AMVB nogmaals bezochten. De interesse van Resonant werd gewekt omdat de boekhandel ook tijdelijk muziekhandel is geweest.

Boek- en Muziekhandel Gudrun had zijn stek op de Emile Jacquainlaan 98/100. De zaak werd opgericht in 1924 door Jan Vander Leest en Jozef Vandeven als een vennootschap voor 10 jaar. Het startkapitaal hiervoor was afkomstig van vooraanstaande Vlamingen en van een Amsterdamse uitgever.² De oprichters en uitbaters van de boekhandel waren Jan Vander Leest (Hoogeveen 1878 – Sint-Pieters-Woluwe 1956) en Jozef Vandeven (Leuven 1887 – Koekelberg 1969). Veel informatie over hen is over het algemeen niet te vinden. Ludo Simons bespreekt de boekhandel wel in *De geschiedenis van de uitgeverij in Vlaanderen*. Van dezelfde auteur is de bijdrage over de uitgeverijen en boekhandels in de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Ook Gaston Durnez brengt in *De Standaard. Het levensverhaal van een Vlaamse krant 1914-1918* enkele interessante bijzonderheden. Het archief op zich is beperkt en zeer divers, maar de uittreksels uit het staatsblad en de aangifte voor handelsvennootschappen leren toch het een en ander. Eign speur- en leeswerk in bijdragen van o.m. Luc Vandeweyer leverde een vrij bevredigend resultaat waardoor Gudrun in de Brusselse context een plaats krijgt die zij verdient. Ook de getuigenis van onze voorzitter Wim Van der Elst en zijn literatuurtips dragen hiertoe bij. Personen die in dit verhaal in het oog springen zijn Jan Vander Leest, Jozef Vandeven en Jos Léonard.

Jan Vander Leest

Jan Vander Leest was Nederlander. Hij werkte van 1903 tot 1918 als bediende bij De Nederlandsche Boekhandel in Antwerpen.³ Volgens Simons zou hij zich na de Eerste Wereldoorlog in Brussel als boekhandelaar vestigen en in 1922 Gudrun in Sint-Lambrechts-Woluwe openen.⁴ Toch zijn er aanwijzingen dat Vander Leest

eerder naar Brussel kwam. We komen hem immers tegen in gezelschap van Karel Angermille (1873-1938) in de organisatie Volksontwikkeling.

Volksontwikkeling werd op 2 september 1916 door Adolf Peremans (1894-1966) in Brussel gesticht als onderafdeling van Volksopebeuring. Dat was een caritatieve organisatie opgericht tijdens W.O. I om behoeftige Vlamingen te helpen.⁵ Het Brusselse initiatief stond in wisselende verhouding tot de moederorganisatie. Peremans droomde van de uitbouw van een volksuniversiteit.⁶ Het programma van 1917-1918 bevestigt deze droom.⁷ De afdelingen/commissies Volksuniversiteit, Ontwikkelingsavonden, Sociale Voordrachten en Kinderuurtjes werden in 1917 uitgebreid met een vijfde commissie Kunst voor het Volk.⁸ Ook Karel Angermille spreekt hierover in *De lotgevallen van een Activist*. Hij vermeldt eveneens een 'boekkerij' waarvan hij voorzitter werd. Met aan zijn rechterhand 'heer J. Vander Leest, als beslagen Boekwaarder'. De boekenafdeling werd geopend op 18 mei 1918.⁹ Hieruit kunnen we afleiden dat Jan Vander Leest reeds tijdens de oorlog in Brussel vertoefde. Volksopebeuring zou in de nazomer van 1918 nog altijd werkzaam zijn.¹⁰ Het AMVB bezit bovendien het stichtingsdocument van de Vlaamsche Leesclub – helaas zonder datum. Vander Leest staat hierin vermeld als stichtend lid met zijn woonadres in Sint-Lambrechts-Woluwe.¹¹

In 1919-1920 vinden we Vander Leest terug als secretaris bij *Ons Vaderland*.¹² Dat dagblad was het orgaan van de Frontpartij en verscheen tussen 1914 en 1922. Vanaf 1919 verscheen de krant vanuit Brussel.¹³ De zetel was aanvankelijk gevestigd in de Koopmanstraat 67, later op de Grote Markt 16, waar ook het Vlaams Huis zijn zetel had. Hier werd een boekhandel onder dezelfde naam uitgebaat. Vander Leest was hier werkzaam. Het ging echter niet goed met *Ons Vaderland*. In de literatuur is het onderscheid tussen dagblad en boekhandel niet altijd duidelijk. Over de boekhandel *Ons Vaderland* schrijft Vander Leest in 1923 aan Adelfons Henderickx (1867-1949) over Cesar Couvreur (1890-1947), die de leiding had over het dagblad: 'Mijnheer Caesar Couvreur zit op 't oogenblik in 't Zuiden van Frankrijk waar hij zich gevestigd heeft, zoodat hij zich van de zaken van *Ons Vaderland* zoo goed als niets meer aantrekt'.¹⁴ Vanaf 1922 ziet het weekblad *Vlaanderen* het levenslicht als opvolger van *Ons Vaderland*. Ook hiervan werd Vander Leest medewerker, tegelijk baatte hij Gudrun uit en bestond de boekhandel *Ons Vaderland* ook nog altijd.

Zelf verging het Vanderleest niet zo goed bij *Vlaanderen*. Nadat directeur Robert De Smet (1875-1937) Hendrik Cayman (1894-1946) had binnengehaald om een Vlaams-Nationaal Secretariaat¹⁵ op te richten, werd deze laatste ook steeds meer ingeschakeld bij het beheer van *Vlaanderen*. Op 31 oktober 1923 ontving Vander Leest een brief waarin zijn ontslag als beheerder werd medegedeeld. Het antwoord op zijn ontslag werd verstuurd op briefpapier van Gudrun, op dat moment

op de Jacquainlaan 105. Het is nogal dubbelzinnig: enerzijds schreef hij dat het een vreemd bericht was 'door een ondergeschikte in plaats van door een persoon, die me als beheerder aanstelde'. In de volgende alinea bleek hij plots bediende te zijn en bijgevolg recht te hebben op drie maanden vooropzeg. Vander Leest dacht een stok achter de deur te hebben en zou de boeken en rekeningen in beslag nemen.¹⁶ Cayman wist echter De Smet te verzekeren dat Vander Leest louter voor zich zelf werkte en de administratie had verwaarloosd.¹⁷ *Vlaanderen* van 3 november 1923 drukte onmiddellijk volgend bericht af: 'De administratie is overgebracht naar GENT, Seminariestraat 5. Men zende dus ALLE brieven, zowel die aan de redactie als die aan de administratie, aan dit adres.' Dat was het adres van het Vlaams-Nationaal Secretariaat. De advertentie voor Gudrun stond er wel nog in.

Vander Leest had dus zijn bezigheden met Gudrun. Aanvankelijk baatte hij Gudrun bij hem thuis in Sint-Lambrechts-Woluwe uit, maar in *Vlaanderen* van 15 september 1923 verscheen: 'Emile Jacquainlaan 105 Brussel zal eerstdaags het adres zijn van BOEKHANDEL GUDRUN'. Vander Leest was op dat moment druk bezig met het opstarten van de vennootschap. Op 6 oktober 1923 stuurde hij immers het concept van een omzendbrief aan Gustaaf Schamelhout (1869-1944) – die achteraf wel intekende, maar zijn naam niet wou vermelden. Schamelhout was immers vrijzinnig ofschoon Vander Leest hem nog trachtte te overtuigen: 'Vóór alles is de Boekhandel Gudrun nationalistisch of liever groot-nederlandsch. De naam zegt dit trouwens genoeg... Gaarne geef ik toe, dat hij als beheerder van 't weekblad *Vlaanderen* en van 't maandschrift *Ter Waerheid* een katholieke kleur heeft aangenomen... We zullen dus uw naam niet aan den omzendbrief toevoegen en danken u recht hartelijk voor de inschrijving van twee aandeelen.'¹⁸

De omzendbrief is duidelijk wat de relatie Ons Vaderland-Gudrun betreft: 'Uit een cultureel oogpunt is het voor Vlaanderen voorzeker een verblijdend teeken, dat er in den laatsten tijd zoveel nieuwe boekhandels opgericht werden. Zonder twijfel bekleedde de boekhandel Ons Vaderland daaronder een tamelijk voorname plaats. Toen deze echter om verschillende redenen, maar niet uit gebrek aan klanten, in likwidatie trad, werd, al was het op wat primitieve wijze, dadelijk de boekhandel Gudrun opgericht, omdat de ondervinding ons geleerd had, dat in Vlaanderen plaats is voor een boekhandel die tusschen alle andere boeken zich ook bezig houdt met den verkoop en 't uitgeven van degelijke Vlaamsche strijd- en documentatie-uitgaven.' In dit concept werd ook onmiddellijk melding gemaakt van de ervaring van de leiding van de nieuwe boekhandel: 'de leiding zal worden toevertrouwd aan twee geschoolde krachten die beiden hun opleiding genoten in Nederland en in Engeland; mr. Vander Leest, die o.m. 15 jaar werkzaam was in De Nederlandsche Boekhandel te Antwerpen en Mr. Vandeven die gewerkt heeft in den Boekhandel De Standaard te Brussel en nu laatst werkzaam was in De Vlaamsche Boekenhalle te Leuven.'¹⁹

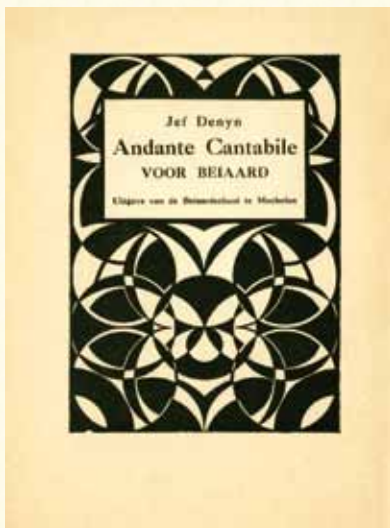

Voorpagina catalogus Gudrun Brussel en een ex-libris uit dezelfde publicatie
[BE AMVB 009 II.09-17]

Jozef Vandeven

De stichtingsakte van Gudrun als vennootschap onder gemeenschappelijke naam dateert van 15 mei 1924. De winkel ging open op de Jacquemainlaan 105, dit is aan de overkant van waar hij later zou komen. Vennoot Jozef Vandeven was tijdens W.O. I in Londen verzeild. Hij werkte er in de katholieke boekhandel Washborne, aan St.-Paul's Row, die onder meer de Engelse edities van kardinaal Mercier uitgaf. Zijn zuster Maria Vandeven werkte er in de internationale boekhandel Mudie. Zij werkte voor de oorlog in Leuven bij een wetenschappelijke boekhandel.²⁰ Na de oorlog kwamen broer en zus Vandeven terug naar Brussel en konden beiden aan de slag in de boekhandel van De Standaard. Die was toen nog gevestigd in de Greepstraat in twee oude huizen die met mekaar verbonden waren. Ook de redactie van het weekblad *Ons Volk Ontwaakt* was hier ondergebracht. Dit weekblad werd voor de oorlog in Turnhout uitgegeven, maar verscheen opnieuw in juni 1919, nu vanuit Brussel. Het was eigendom van de Samenwerkende Vennootschap Volksontwikkeling. Dat was indertijd opgericht door dezelfde pioniers als de N.V. De Standaard, maar werd in de lente en zomer van 1919 door een reorganisatie volledig overgenomen door De Standaard.²¹

Naderhand kwam er een splitsing tussen de boekhandel en de drukkerij. Op 14 juli 1924 werd officieel de Naamloze Maatschappij Standaard-Boekhandel opgericht. Het vertrek van Jozef Vandeven en de opening van Gudrun wierp enigszins een schaduw over het ganse gebeuren. Durnez schrijft zelf: 'De N.V. Standaard Boekhandel zou spoedig een van de belangrijkste ondernemingen worden, maar

intern begon zij een beetje met een valse start. Nog voor zij op 1 oktober 1924 haar zelfstandige bedrijvigheid inzette, waren er moeilijkheden ontstaan rond haar directie. Een conflict met Jef Vandeven leidde tot diens vertrek uit de zaak. Te samen met een andere vakman, Vander Leest, afkomstig uit De Nederlandsche boekhandel, richtte hij een nieuwe boekhandel op.²²

Had Vandeven directeurambities? Het blijft een open vraag. Simons meldt dat Vandeven overstapte naar De Vlaamsche Boekenhalle.²³ Dat was een naamloze vennootschap in 1916 in Leiden opgericht als uitgeverkantoor om werken van Vlaamse uitgeweken auteurs te publiceren. Van bij de oprichting was het de bedoeling om de nv ooit naar Leuven over te brengen en aldaar de zaak uit te breiden. De aanwezigheid van de universiteit was ideaal om de grootste uitgevers- en boekhandelszaak van katholiek Vlaanderen te worden. Een derde filiaal werd gepland te Aalst. Leiden bleef behouden.²⁴ De overstap van Vandeven zou alleszins van korte duur zijn aangezien Gudrun in mei 1924 werd opgericht.

Met twee maanden verschil opende De Standaard-Boekhandel op 14 juli 1924 ook in de Jacquainlaan, aan de overkant, een winkel. De drukkerij was daar reeds gevestigd. In het AMVB berust ook een klein bestand van De Standaard Boekhandel, maar dat is op zich een apart verhaal. Het is wel amusant te weten dat zowel De Vlaamsche Boekenhalle van Leuven als Gudrun uiteindelijk werden overgenomen door De Standaard Boekhandel.

BOEKHANDEL GUDRUN

Emiel Jacquainlaan 100

B - 1000 Brussel

Tel. 02/217.33.41

In vergelijking tot Vander Leest weten we minder over Jozef Vandeven. Volgens *De Brusselse Post* was hij alleszins een van de laatste 'echte' boekhandelaars van Brussel. Hij was 'de gediensigheid zelve' en deed voor de geringste bestelling enorme opzoekingen om zijn klanten op en top tevreden te kunnen stellen.²⁵

Jos Léonard

Vandevens zus Marie bleef in de Standaard-Boekhandel. Haar grote liefde zat daar: Jos Léonard. Jos Léonard (Antwerpen 28 november 1892 – Elsene 13 mei 1957) behoorde tot de eerste Belgische abstracte kunstenaars. Hij liep school in het Sint-Norbertuscollege te Antwerpen, ging vervolgens naar de academie, maar maakte zijn studies niet af wegens ziekte. Zijn interesse voor kunst werd wellicht van thuis uit meegegeven. Zijn vader was behanger-garnierder.²⁶ Léonard wijdde zich dan aan zelfstudie door kunstwerken te kopiëren en te tekenen en beheerste bijgevolg heel wat stijlen.²⁷

In zijn colleegetijd was Léonard goed bevriend met Paul Van Ostaijen (1869-1928). Er zou zelfs enige literaire concurrentie heersen tussen beiden. Léonards ambities in deze richting blijken ook uit een novelle en een filmscenario. Hij was in 1920-1921 literair correspondent voor *Het Getij*, een vernieuwend Nederlands literair tijdschrift opgericht in 1916 met aandacht voor expressionistische en modernistische poëzie.²⁸

Léonard maakte de eerste ontwerpen voor Van Ostaijens *Music-hall*. Die verwierp ze omdat ze in jugendstil waren. Toch maakte Léonard zijn debuut in modernistische kringen. Reeds in 1917 hield hij een voordracht over kubisme, futurisme en orfisme. Hij behoorde o.a. tot de oprichters van de groep *Moderne Kunst*, op 14 september 1918 door Jozef Peeters gesticht. Op 24 december 1919 werd in de Nederlandsche Boekhandel een tentoonstelling gehouden met werken van die kunstgroep. Léonard werkte omstreeks deze tijd ook mee aan het tijdschrift *Ruimte*, het literair orgaan van de humanitair-expressionistische jongeren, opgericht door Eugeen De Bock. Samen met Floris en Oscar Jaspers en Paul Joostens richtte Léonard NOVY op. Dat was een samenwerkende vennootschap voor toegepaste kunst, maar het kende geen succes. Tussen 1921 en 1924 zou Léonard nog deelnemen aan enkele tentoonstellingen, maar legde zich daarna toe op toegepaste kunst en reclame. Als typograaf en boekillustrator verwierf hij meer naam.²⁹ Hij noemde zichzelf boekenarchitect en wilde zijn kunst vanuit een maatschappelijk engagement ten dienste stellen.³⁰

Léonard was gehard door de oorlogservaringen en verdedigde een universele kunst. De oorlog had zijn sporen nagelaten in het dagelijkse en in het culturele leven. De generatie jonge kunstenaars die opgroeide tijdens de oorlogsjaren zei in tegenstelling tot de vooroorlogse generatie (Van Nu en Straks-ers) de individualis-

Waar gheen namen van tekenaar noch drucker
sijn vermeld, worden bedoeld Jan Leonard te
Bosveld, drucker, 903, Dronkelaan en Willy
Geddesen, drucker, Groot Markt te Middelkerke,
waar samenwerking is Studio Navio.

L'exposition des notes de documentation et de
l'expérience dans le domaine des travaux en
peinture analogues rappelle qu'il s'agit d'œuvres
de Jan Leonard, druckman à Bruxelles, 1913,
ancien Directeur et de Willy Geddesen, dessinateur,
Groot' Place, 30, à Middelkerke.
L'Etat subventionne également Studio Navio.

CATALOGUS
der Tentoonstelling van Studio
Navio in het Museum Plantin-
Moretus te Antwerpen, ge-
houden van 3 tot 26' Maart 1928.

Studio Navio expose au Musée
Plantin-Moretus à Anvers, du
3 au 26 mars 1928. Voici le
CATALOGUE

tische kunstbeleving vaarwel en voelde nood aan een gemeenschapskunst. Vele onder hen vonden aansluiting bij het activisme dat een betere Vlaamse samenleving beoogde.³¹

Jos Léonard behoorde tot die flamingantische en activistische generatie. Zijn broer Edward Léonard (1890-1981)³² was van 1911 tot 1921 secretaris van de Vlaamsche Kring in Mortsel. Het is voor deze organisatie dat Jos Léonard zijn voordracht kubisme, futurisme en orfisme hield. Edward publiceerde over cultuur in *Het Vlaamsche Nieuws* en *Vlaamsch Leven*, activistische tijdschriften. Luc Vandeweyer schrijft: 'Het leverde hem na de oorlog even een bezoek van justitie op. Zijn broers waren tewerkgesteld in de activistische Kolenverdeling voor Vlaanderen.'³³ Tijdens die jaren verzorgde Jos Léonard ook heel wat publicaties van o.a. Wies Moens, Marnix Gijsen. Deze laatste leerde van Léonard de liefde voor de typografie.³⁴ Als typograaf was hij immers een van de vernieuwers en paste dit later ook toe in de reclame.³⁵

Gedurende de jaren 1919-1920 treffen we Jos Léonard aan in Brussel waar hij als illustrator voor het weekblad *Ons Volk Ontwaakt* in de Grepstraat werkte. Aangename en humoristische herinneringen over die periode beschreef Marnix Gijsen, zelf in dienst van De Standaard, in *De leerjaren van Jan-Albert Goris*.³⁶ Naast hilarische verhalen over de toenmalige voormannen van de Vlaamse Beweging, verhaalde Gijsen ook de ontluikende liefde tussen Jos Léonard en Marie Vandeven. Sinds juni 1919 werkte Léonard er. Hij woonde boven de winkel-uitgeverij op een soort mansarde en zou overleven op chocolade en eieren. Hij verzorgde de layout van *Ons Volk Ontwaakt* en maakte onder meer de collages met foto's van gesneuvelde soldaten, gegroepeerd per dorp. Een rubriek die jarenlang verscheen in het weekblad.³⁷ Volgens Marnix Gijsen draaide Léonard er zijn hand niet voor om, als er geen foto voorhanden was van een of andere gesneuvelde, er een van een onbekende te gebruiken. Daarop kwam dan wel eens reactie van een moeder die verbaasd was dat haar zoon aan het front zo veranderd was...³⁸

[BE AMVB 009/III.22]

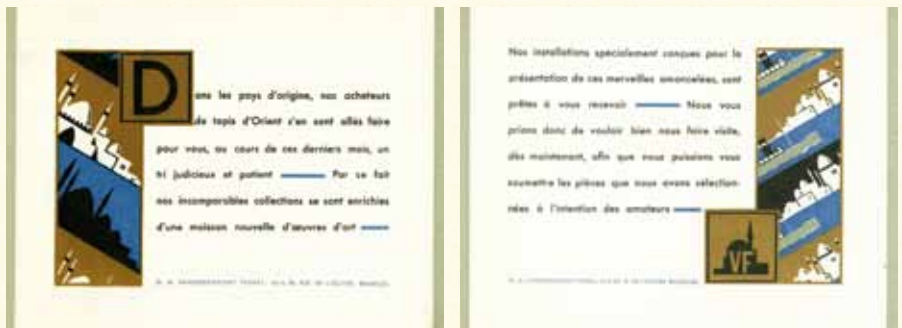

Later kwam Léonard in contact met Willy Godenne, een drukker uit Mechelen. Deze bezat de modernste druktechnieken van het moment. Léonard verstond de kunst om de nieuwe technieken optimaal te gebruiken in zijn typografische werken. Samen richtten ze Studio Novio op en drukten briefpapier, ex-librissen, adreskaarten, fabrieksmerken en commerciële catalogi. Jos Léonard haalde opdrachten binnen van o.m. Gevaert Foto-Producten, De Beukelaer, Vanderborght Frères³⁹, R.V.S. Verzekeringsmaatschappij en zelfs van het Ministerie van Koloniën naar aanleiding van de Wereldtentoonstelling in New York in 1939.⁴⁰ Uiteindelijk zou hij ook leraar, inspecteur en hoofdinspecteur van het Kunstambachtonderwijs worden.⁴¹

Gudrun

Jos Léonard was niet alleen een zwager van een van de uitbaters van Gudrun, hij ontwierp ook het logo. De oudste briefhoofden op de brieven die in het AMVC berusten, zijn voor Gudrun in Sint-Lambrechts-Woluwe simpel met vermelding van boek- en muziekhandel, naam en adres. Het briefhoofd van de brief die volgt op Vander Leests ontslag bij *Vlaanderen* in november 1923 is al versierd. De catalogus van 24 februari 1924 – dus voor de vennootschap én nog op nummer 105 – werd reeds geïllustreerd door Léonard. Op de achterzijde zien we het *Gudrun-hoofd*. Doorheen de jaren wordt ze minzamer en lijkt ze op te vrolijken.

De typering boek- en muziekhandel wordt afwisselend gebruikt. De oudste brieven en de advertenties in *Vlaanderen* vermeldden beiden. Op de catalogus van 1924 staat boekhandel, op de kerstcatalogus van 1926 boek- en muziekhandel. Opmerkelijk is echter dat de catalogus van 1938 de muzikafdeling in de naam draagt terwijl deze met potlood is doorstreept en onder de naam 1923-1948 is bijgeschreven. Ook de uittreksels in het Staatsblad gebruiken de term boekhandel, evenals de aangifte van de handelsvennootschappen. Maar Vander Leest gebruikte beide termen reeds toen hij nog Gudrun uitbaatte in de Kruisdagenlaan te

Sint-lambrechts-Woluwe. Vanaf de jaren '50 lijkt alleen nog de term boekhandel in gebruik te zijn.

Ofschoon het archief niet echt veel context vertoont, vermelden die catalogi ook het een en ander over de winkel zelf. In de kerstcatalogus van 1926 schreven Vander Leest en Vandeven: 'Na een tweejarig bestaan mogen we zeggen dat de Boek- en Muziekhandel Gudrun zijn plaatsje heeft veroverd in de rij der Vlaamsche boekhandels'.⁴² Hoe het de boekhandel verder vergaat, is moeilijk te achterhalen. De boekhandel had de geliquideerde voorraden van Ons Vaderland overgenomen en kon tot in de jaren dertig uit die voorraad putten. Het betrof flamingantische brochures en boeken, eveneens 4.000 muziekwerken en 2.500 toneelstukken. Aanvankelijk waren er ook eigen uitgaven gaande van bescheiden brochures, zoals *Zeven oude volksliedjes – opgetekend door Jozef Simons* (1931, 13 p.) tot enkele uitgaven van de roman *Eer Vlaanderen vergaat*, over de Frontbeweging - door dezelfde Jozef Simons onder het pseudoniem Ivo Draulans. Gudrun gaf ook een kanjer als het werk van Spectator (Hugo Van den Broeck), *Proeve van een politiek program voor Katholieke Nationalisten in Vlaanderen* (1924, 591 p.) uit. De Erfgoedbibliotheek Conscience in Antwerpen bezit 23 verschillende titels uitgegeven door Gudrun. Ook in de bewaarbibliotheek van het AMVB zijn een aantal drukken van Gudrun te vinden. Vanaf de vroege jaren '30 was Gudrun echter niet meer actief als uitgeverij.⁴³ Vander Leest verklaarde later 'En al waren des tijds eenige verliesjaren...' De boekhandel bleef alleszins open tijdens de Tweede Wereldoorlog.⁴⁴

Vander Leest trok zich in 1948 terug.⁴⁵ De reden hiervoor is onbekend. We kunnen vermoeden dat zijn leeftijd – hij was dan 70 jaar – een rol speelde. Al bij al verliep de overname van zijn deel niet van een leien dakje en er kwam een rechtszaak aan te pas. Uit de context van het dossier van advocaat Frans Van der Elst kan je afleiden dat er enige wrevel tussen de vroegere vennoten bestond.

Frans Sohier (1 december 1913 - ?)⁴⁶ en Vander Leest kwamen op 12 november 1948 overeen dat Sohier het deel van Gudrun van Vander Leest zou overnemen voor een prijs van 350.000 fr. 'inbegrepen de helft van de voorraad boeken en de helft van het meubilair'. De som zou voor 1 februari 1949 in één keer worden betaald, maar die was reeds op 21 december 1948 voldaan. Enkele dagen later – 26 december – vroeg Sohier of Vander Leest tot februari nog officieel werkzaam zou willen blijven. Sohier had op dat moment zijn burgerrechten nog niet volledig terug. Op 1 januari 1949 trok Vander Leest zich terug en voorlopig werd het salaris van Sohier ingeschreven op naam van Vander Leest.

Tussen Vandeven en Vander Leest bestond – waarschijnlijk stilzwijgend – de afspraak dat het niet verhoogde salaris gecompenseerd werd door de verdeling van de som die Gudrun recupereerde van de bedrijfsbelasting. In het voorjaar van

1949 kreeg Vander Leest dit bericht uiteraard nog in zijn bus aangezien hij nog officieel in dienst was. Hij ging er wellicht van uit dat Sohier hem dit bedrag ook zou terugbetalen. Ofschoon de overname in april nog altijd niet geregeld was, had Vandeven blijkbaar gezegd dat dit in orde zou komen. Sohier had een zekere Teirlinck - een bevriend boekhouder uit Schaarbeek – gevraagd de boekhouding na te kijken. Dit was al gedaan voor de overeenkomst tussen Sohier en Vander Leest werd getekend en alles bleek toen in orde. Plots werd echter aangevoerd dat de boekhouding niet klopte en dat de overnameprijs te hoog zou zijn. Volgens Vander Leest was er geen vuiltje aan de lucht tot hij over die bedrijfsbelasting begon. Ook andere elementen die in het verleden aanleiding tot wrevel zouden kunnen geven, kwamen boven. Sohier meldde: 'Gezien gij u niet houdt aan de voorlopige overeenkomst door u op 12 november 1948 ondertekend, zal ik verplicht worden af te zien van de overname van uw aandeel.' Sohier verweet Vander Leest niet alles te hebben verteld: een aantal leveringen aan buitenlandse firma's tijdens de oorlog zouden niet voldaan zijn, er zouden ook problemen met Meulenhof zijn... Het is allemaal wat dubieus. Op zijn beurt zou Vander Leest ondanks het feit dat hij 'gedurende Vandevens afwezigheid van september 1944 tot december 1945 geheel alleen de zaken beredderde zelfs zonder loopknecht en daarbij aan de familie Vandeven fr. 41.000,- uitkeerde', nooit een extra cent hebben getrokken. De procedure bleef aanslepen en Frans Van der Elst – de advocaat van Vander Leest – vroeg op een gegeven ogenblik dan ook aan Sohiers advocaat of hij nu de zaken van Sohier of van Gudrun behartigde.

[BE AMVB 009/II.05]

Vander Leest beseftte door de aanslepende overdracht op een gegeven moment dat 'schuldeisers bij een mogelijk failliet van Gudrun me zouden kunnen aanspreken om het tekort bij te betalen, hoewel ik aan den heer controleur der belastingen van St.-Pieters-Woluwe voor maanden al meedeelde, dat ik de helft van Gudrun heb overgedaan aan dhr. Frans Sohier.' Op een gegeven moment berichtte Van der Elst dat Sohier zijn helft trachtte te verkopen. In De Standaard was immers een advertentie verschenen: 'De helft van een goed bek. boekhandel te Brussel wordt ter overn. aangeboden.'⁴⁷

Op 31 maart 1951 verscheen in het Staatsblad dat de drie heren verklaarden dat Vander Leest sinds 31 december 1948 geen vennoot meer was en vervangen werd door Sohier.⁴⁸ Op 1 juli 1952 werd dan de naamsverandering doorgevoerd en droeg de vennootschap voortaan de naam Boekhandel Gudrun.⁴⁹

Jaren later nam Jo Vandeven (Jette 1 januari 1921 – Vilvoorde 7 november 2007) de boekhandel over van zijn vader Jozef. Het ontwerp van Léonard bleef nog vrij lang in gebruik. Gudrun werd in 1975 overgenomen door de Standaard Boekhandel.⁵⁰ Toch hangt er vandaag nog een stille bescheiden getuige aan de Jacquainlaan. Het pand waar de boekhandel ooit was en waar wellicht tevreden klanten over de vloer kwamen, ligt er nu vervallen bij. De naamplaat is er nog. Voor hoelang? Waarschijnlijk vindt u in dit nummer bij de herinneringen van onze voorzitter de laatste foto – en de enig bewaarde? – die ooit van Gudrun werd gemaakt.

¹ Resonant, Centrum voor Vlaams Muzikaal Erfgoed, werd opgericht met als doel het muzikaal erfgoed van Vlaanderen (van de middeleeuwen tot heden) te lokaliseren, conserveren, inventariseren, ontsluiten en creatief te valoriseren voor een zo ruim mogelijk publiek. Resonant doet hiervoor beroep op de kennis van gespecialiseerde instellingen en treedt op als coördinator tussen de verscheidene instituten, overheden, concertverenigingen, musici en andere geïnteresseerden, die actief bezig zijn met het Vlaams muzikaal erfgoed. www.resonant.be

² Dit waren o.m. Jozef Goossenaerts, Jozef Lootens, Hilaire Gravez, Bob Standaert en Jozef de Cock. De uitgever was Herman van den Eerenbeemt (1890-1951). SIMONS (Ludo). *Geschiedenis van de uitgeverij in Vlaanderen. II. De twintigste eeuw*. Lannoo, 1987, p. 124. Zie ook AMVC/Letterenhuis G9549.

³ De Nederlandsche Boekhandel werd in 1892 in Antwerpen gesticht op initiatief van Max Roosens (1839-1914) door de Nederlandse uitgevers Warendorf, Tadema en Schillemans. Het werd de eerste grote boekhandel. Enerzijds groeide uit deze boekhandel de francofone uitgever Van Oest en Vander Leest die in Brussel Gudrun opende, en Resler die in Brugge in boekhandel De Reyghere ging werken. DE BOCK (Eugeen). 'Uitgeverij en Boekhandel en Vlaamse Beweging.' In: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt-Amsterdam, 1975, p. 1696-1702.

⁴ SIMONS (Ludo). *Geschiedenis van de uitgeverij in Vlaanderen. II. De twintigste eeuw*. Tielt, 1987, p. 124.

⁵ VANDEWEYER (Luc). 'Volksopbeuring'. In: *Nieuwe encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, 1998, p. 3545-3546. BE AMVB/091 Archief van Frans Reinhard

⁶ ELIAS (H.J.). *25 jaar Vlaamse Beweging 1914/1939. De Eerste Wereldoorlog en zijn onmiddellijke nasleep Augustus 1914/november 1919*. Antwerpen, 1969, p. 90.

⁷ BE AMVB VERZ 01 – Archiefdocumentatie Volksontwikkeling/Volksopbeuring

⁸ VAN HERREWEGHE (Anne) en VANDEWEYER (Luc). 'Volksontwikkeling'. In: *Nieuwe encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, 1998, p. 3545.

⁹ ANGERMILLE (Karel). *De lotgevallen van een activist; Van Antwerpen naar Antwerpen! 1914-1919*. Borgerhout, 1931, p. 174-175.

¹⁰ BUNING (Lammert). 'Volksopbeuring'. In: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, 1975, p. 1948-1949.

¹¹ BE AMVB VERZ 01 – Archiefdocumentatie Volksontwikkeling/Volksopbeuring

¹² AMVC/Letterenhuis V1101

¹³ Voordien in Calais en Gent

¹⁴ AMVC/Letterenhuis 9549 - 30657

¹⁵ Het Vlaamsch Nationaal Secretariaat werd opgericht op 12 januari 1924. De bedoeling was een centraal persbureau ter voorlichting over de Vlaamse Beweging op te zetten. VANDEWEYER (Luc). 'Vlaamsch Nationaal Secretariaat.' In: *Nieuwe encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, 1998, p. 3379.

¹⁶ AMVC/Letterenhuis V672/B2 – 79952/27

¹⁷ VANDEWEYER (Luc). 'Machtsstrijd in het Vlaamse Front; het afsterven van Ons Vaderland, de geboorte van Vlaanderen.' In: *Wetenschappelijke Tijdingen*. Jg. XLIV, 1985, nr.4, p. 219.

¹⁸ AMVC/Letterenhuis G9549/B – 123315/4

¹⁹ AMVC/Letterenhuis G9549/B – 123315/1

²⁰ DURNEZ (Gaston). *De Standaard. Het levensverhaal van een Vlaamse krant 1914-1948*. Tielt, 1985, p. 75.

²¹ Idem, p. 122.

²² Idem, p. 205.

- ²³ SIMONS (Ludo). *Geschiedenis van de uitgeverij in Vlaanderen. II. De twintigste eeuw*. Lannoo, 1987, p. 124.
- ²⁴ BE AMVB 009/III 18-19.
- ²⁵ 'Sterfgeval. Jozef Vandeven'. *De Brusselse Post*, jg. 19, 1969, nr. 10, p. 3.
- ²⁶ BUYCK (Jean F.). *Paul Joostens, de cruciale jaren. Brieven aan Jos Leonard 1919-1925*. Antwerpen, 1990, p. 17.
- ²⁷ PIL (Eric). 'Jos Leonard modernist'. In: BUYCK (Jean F.) *Jos Leonard (1892-1957). De moderne jaren*. KMSK/ICC 22.02.91/14.04.91. z.p., 1991, p. 3-4.
- ²⁸ PIL (Eric). *Op. cit.*, p. 3 en 5.
- ²⁹ BUYCK (Jean F.) *Jos Leonard (1892-1957). De moderne jaren*. KMSK/ICC 22.02.91/14.04.91. Z.p., 1991, p.2.
- ³⁰ PIL (Eric). *Op. cit.*, p. 3 en 5.
- ³¹ WILLEMSSEN (A.W.). *Het Vlaams-Nationalisme. De geschiedenis van de jaren 1914-1940*. Merksem, 1969, p. 148-149.
- ³² Medestichter en eerste voorzitter van de Vlaamse Toeristenbond.
- ³³ VANDEWALLE (Erik) en VANDEWEYER (Luc). 'Léonard, Edward'. In: *Nieuwe encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tiel, 1998, p. 1842-1843.
- ³⁴ GIJSEN (Marnix). *De leerjaren van Jan-Albert Goris*. Manteau, 1975, p. 43.
- ³⁵ VAN BROECKHOVEN (Greta). 'Jos Leonard typograaf'. In: BUYCK (Jean F.) *Jos Leonard (1892-1957). De moderne jaren*. KMSK/ICC 22.02.91/14.04.91. Z.p., 1991, p. 5.
- ³⁶ GIJSEN (Marnix). *Op. cit.* p. 40 e.v.
- ³⁷ Het AMVB bezit meerdere ingebonden jaargangen van *Ons Volk Ontwaakt* met daarin tientallen van dergelijke fotomontages.
- ³⁸ GIJSEN (Marnix). *Op. cit.* p. 43.; DURNEZ (Gaston). *Op. cit.* p. 204-205.
- ³⁹ De publiciteitscatalogi *L'orient* en *Bibelots* voor de firma VanderBorghet Frères verhalen in een publicitaire tekst hoe zij naar het verre oosten reizen om de originele tapijten en het porselein op te halen. De illustraties zijn opgevat als een toeristische brochure'. VAN BROECKHOVEN. *Op. cit.* p.6.
- ⁴⁰ VAN BROECKHOVEN. *Op. cit.* p.6.
- ⁴¹ PIRON (Paul). *De Belgische Beeldende Kunstenaars uit de 19de en 20ste eeuw*. Brussel, 1999, deel 2, p. 847.
- ⁴² BE AMVB 009/009/II. 9-17
- ⁴³ SIMONS (Ludo). *Geschiedenis van de uitgeverij in Vlaanderen. II. De twintigste eeuw*. Lannoo, 1987, p. 124. Zie ook p. 51-52 over de uitgeverij en over de gelijknamige krant.
- ⁴⁴ BE ADVN AC164, nr. 499 (Dossier inzake civiele rechtszaak 117 Vander Leest tegen Gudrun: handelsgeschied. 1949-1952. 1 omslag) BE AMVB 009/II.07
- ⁴⁵ BE AMVB 009/I.02
- ⁴⁶ Idem
- ⁴⁷ BE ADVN AC164, nr. 499
- ⁴⁸ BE AMVB 009/I.02
- ⁴⁹ Idem
- ⁵⁰ SIMONS (Ludo). *Geschiedenis van de uitgeverij in Vlaanderen. II. De twintigste eeuw*. Tiel, 1987, p. 124.